

Мєлков Ю. О.,

доктор філософських наук, старший дослідник, головний науковий співробітник відділу дослідницької діяльності університетів, Інститут вищої освіти НАПН України (м. Київ)

ВІДКРИТІСТЬ МИСЛЕННЯ ТА ГУМАНІСТИЧНИЙ ВИМІР ТЕХНОЛОГІЙ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Розвиток технологій штучного інтелекту становить собою одне з найбільш актуальних та новітніх явищ сьогоденного суспільства. Поява нейронних мереж, здатних здійснювати швидку обробку величезних обсягів інформації та давати більш-менш обґрунтовані та змістовні відповіді під час «спілкування» з людиною, і, зокрема, відкриття публічного доступу до ChatGPT у листопаді 2022 року змушує нас замислюватися над самим місцем людини у світі штучного інтелекту, який нібито здатний генерувати знання і таким чином чи не перевершувати своїх творців у деяких формах традиційно людської праці.

На початку 2023 року у новинах вже можна було побачити, як провідні світові експерти висловлювалися в тому сенсі, що розвиток технологій штучного інтелекту містить у собі потенційну загрозу для людства, аж до можливості його знищення [3], не кажучи вже про страйки спеціалістів різного профілю, що побоюються зростання безробіття як наслідку поширення згаданих технологій. Втім, філософський і соціально-гуманітарний аналіз феномена штучного інтелекту демонструє значно менш песимістичну картину, за якої будь-які технології у принципі аж ніяк не здатні повною мірою «замінити» собою людину.

Зокрема, можна стверджувати, що термін «генеративний», який використовується для позначення новітніх технологій, насправді не означає «творчий»: штучний інтелект не створює нових даних чи знань – він або обробляє наявну інформацію, або слідує певним наперед заданим шаблонам,

наприклад, імітуючи стиль того чи іншого науковця, письменника чи художника. В цьому відношенні штучний інтелект значно відрізняється від людського інтелекту, тому використання для його позначення саме іменника «інтелект», хоч і вже усталене, є термінологічно сумнівним. Один із видатних винахідників сучасності Джарон Ланьє навіть стверджує, що використання такого терміну є оманливим і небезпечним, бо жодного «штучного інтелекту» насправді не існує: новітні програми на зразок GPT-4 лише відтворюють та комбінують ту роботу, яку до того зробили люди, – вони можуть, скажімо, знаходити приховані узгодженості в людських творіннях, але не створювати щось самостійно [1].

Іншими словами, поширення інформаційних технологій, що їх ми позначаємо терміном «штучний інтелект», ще не свідчить про здатність машини «мислити» – як не свідчили про неї й комп'ютери доби Алана Тьюрінга, який запропонував пом'якшити поняття «мислення» та звісти його критерій до простої здатності машини відповідати на питання подібно до людини (ще все одно залишається поки що практично нездоланим на 100%). В будь-якому разі, можна стверджувати, що штучний інтелект є «закритим» феноменом: навіть його здатність навчатися все ж таки базується на певних програмах і наборах інструкцій.

Машина у принципі не може «мислити» відкрито, нестандартно, виходячи за межі суто розумових міркувань і формальної логіки, властивій класичному типу раціональності. Відкритість як характеристика виключно людського мислення характеризується такими рисами, як нелінійність і поліпарадигмальність, а також критичність і автономність, що є практично недосяжною для машинних технологій за визначенням. Втім, відповідно до ідей «відкритої науки», безпосередньо пов'язаною з ідеалами гуманізму [2], новітні технології штучного інтелекту можуть значно допомогти людині, беручи на себе «нелюдські» операції та типи робіт, про що мріяв іще у 1830-х роках один із винахідників концепції програмованого комп'ютера Чарльз Беббідж. Справа лише в тому, щоби людина могла вірно сприймати та позиціонувати як себе,

так і ті технології, які вона використовує, адекватно оцінюючи всі свої та їх можливості та перспективи. І для цього необхідно звернути особливу увагу на сферу освіти, посиливши зокрема її гуманістичну та гуманітарну складову.

Список використаних джерел.

1. Lanier J. There is no A.I. // The New Yorker. – 20 April 2023. – URL: <https://www.newyorker.com/science/annals-of-artificial-intelligence/there-is-no-ai>.
2. Mielkov Yu. Open science and humanism: decolonization of knowledge and fractality of identities // Digital Press Social Sciences and Humanities. – 2023. – vol. 9, art. 20. – URL: <https://digitalpress.ugm.ac.id/article/452>.
3. Roose K. A.I. poses ‘risk of extinction,’ industry leaders warn // The New York Times. – 30 May 2023. – URL: <https://www.nytimes.com/2023/05/30/technology/ai-threat-warning.html>